

Niet als wezen achtergelaten

Voorganger: Ds. Jurjen Zeilstra

Lezingen:

1^e schriftlezing: 1 Samuel 12, 19b-25

2^e schriftlezing: 1 Korintiërs 15, 45-49

3^e schriftlezing: Johannes 14, 15-21

Gemeente van Christus, in de Orthodoxe liturgie wordt de hemel op aarde gevierd. Daar zijn de kerken op ingericht. Voor een protestant, gewend aan een houding die van de hele wereld een nijver klooster wil maken, is dat enerzijds een verademing in schoonheid en rust, anderzijds voelt het toch vaak wat onbehaaglijk aan. Waar in deze kerk gaat het over de actuele problemen van de wereld. Wat is de opdracht tot de gelovigen gericht en hoe zit dat met de onafhankelijkheid van deze kerk als het gaat om de politiek? Waar klinkt de profetische stem?

Ik denk dat de orthodoxie een andere kant van het geloof heeft opgepakt dan de meesten van ons gewend zijn. Misschien komen we er tijdens deze reis wat dichterbij. Misschien zit er een kracht in die ons kan helpen ons activisme te relativeren en een zekere religieuze traagheid die ons zal leren dat het geloof zelfs de secularisatie zal overleven.

Er is de apostel Paulus veel aan gelegen om zijn toehoorders ervan te overtuigen dat er voor wie in God gelooft niet alleen een fysiek lichaam is, maar ook een geestelijk, een spiritueel of anders gezegd een pneumatisch lichaam, waar de wereld geen vat op heeft. Weliswaar meent de apostel dat we dit pas in het licht van het eschaton, dat zijn de laatste dingen, ten volle zullen beseffen, toch heeft de overtuiging dat dit zo is reeds hier en nu een groot effect.

Werd de mens niet een levend wezen, doordat er adem in hem kwam, sterker, doordat volgens de bijbel Gods adem in hem kwam.

Toen maakte God, de Heer, de mens.
Hij vormde hem uit stof, uit aarde,
en blies hem levensadem in de neus.
Zo werd de mens een levend wezen.¹

Het is eigenlijk een prachtig beeld: De mens als een keramische vorm: Letterlijk aardewerk rondom een holte, die gevuld kan worden met de levensadem Gods.² Voor een aantal Korintiërs was dat een schok. Zij hadden het idee, dat een gelovig mens de opdracht had zich van de materie af te wenden en steeds geestelijker te gaan leven. Geen goed idee, zegt Paulus ten diepste, het komt er op aan juist het aardse leven te waarderen, te herwaarderen, maar dan vanuit je

oriëntatie op Christus, in plaats van de oude Adam en alles wat je daar aan zwaarheid mee zou kunnen associëren.

Eigenlijk betreft het hier een soort *midrash*, dat is een joodse uitleg of interpretatie van een Bijbelwoord van Genesis 2,7. Hier, in 1 Korintiërs wordt deze methode door Paulus gebruikt in het licht van de opstanding van Christus met het oog op onze visie op ons lichaam en het leven op aarde.³

Is het Rijk Gods iets dat volstrekt van buiten op ons afkomt? Of komt het in wezen uit ons midden op? Mijn stelling is dat het laatste het geval is. Natuurlijk ken ik de historische wissels getrokken door Constantijn, toen hij het christendom begon te bevoordelen, door Theodosius toen hij van het christendom staatsgodsdienst maakte, door Justinianus toen hij heel zijn keizerlijke rechtssysteem goddelijk laadde en door al die andere machthebbers, keizers en pausen die hun macht legitimeerden met goddelijke aanspraken. Overal in Rusland zie je de tweekoppige adelaar, het wapenschild uit de tijd van de tsaren, na de ineenstorting van het staatscommunisme hersteld als symbool van het land. Men denkt wel dat het gebruik voor de Romanov tsaren samenhang met de macht naar Oost én West, maar de oorsprong van de symboliek lijkt eerder afkomstig uit Byzantium, waar de twee koppen zeer waarschijnlijk uitdrukking gaven aan de totaal versmolten macht van staat en kerk.⁴

Maar macht als dwang is onmacht. Er is iets merkwaardigs met het koningschap in Israel. Als ze bij de profeet Samuel zeuren om een koning is hij daar eerst fel op tegen. Ook God reageert niet erg enthousiast. Tenslotte wordt het koningschap wel degelijk toegestaan en zal het wel degelijk een gezalfd koningschap zijn, bekroond met de zegen Gods. Echter, die zegen is afhankelijk van de inhoud van hun samenleving. De kwaliteit van de rechtvaardige omgang met elkaar, dat blijft de maatstaf waaraan niet alleen de koning, maar de hele samenleving mag worden beoordeeld. God zal dit zeker doen. '... heb ontzag voor de Heer en wees hem oprecht, met hart en ziel toegewijd. U hebt immers zelf ervaren welke grootse daden hij voor u heeft verricht.'

Met andere woorden, je bent er zelf bij, wanneer de wereld om je heen aan kwaliteitsverlies ten onder

dreigt te gaan. Wij zijn niet als wezen achtergelaten en machteloos overgeleverd aan geweldadigheid. Dat wil zeggen mensen hebben toegang tot onschatbare mogelijkheden gemeenschap te stichten, draagkracht van gerechtigheid actief te ontwikkelen, anders gezegd wij worden in staat gesteld de beschaving op te tillen tot een hoger niveau, net zo goed als dat wij in staat zijn elkaar in de steek te laten wanneer onze drijfveren zijn gaan samenvallen met persoonlijk gewin. Er is een geestelijk lichaam op aarde dat zich aan de verheerlijkte Christus die in de hemel aan Gods rechterhand regeert mag spiegelen en dat niet samenvalt met uiterlijke macht. Terwijl iedere individuele volgeling van Jezus wordt uitgenodigd zichzelf daarin te herkennen, geldt dat des te meer voor al die gelovigen samen, ja, het ziet er naar uit dat Paulus tenslotte de hele schepping in gedachten heeft.

De vraag is vaak gesteld of het delen in het hemelse dus wat Paulus betreft nu al begint of dat de mensen op aarde nog moeten wachten tot hetzij het moment van hun eigen opstanding, hetzij de wederkomst. U begrijpt: Daar zijn verschillende antwoorden op gegeven door verschillende theologen en in verschillende kerken worden verschillende boodschappen verkondigd. Ik sta er eigenlijk heel open in. Enerzijds, ben ik onder de indruk van de manier waarop mensen het met het visioen van Gods met het eschaton komende Koninkrijk hebben uitgehouden onder barre omstandigheden van onderdrukking en geweld. De Russisch-Orthodoxe kerk is daarvan dwars door alles heen vandaag een sprekend voorbeeld. Na al die jaren van staatsatheïsme bleek er, tot verbazing van velen, een enorme honger naar religie, misschien wel niet zo kritisch en doordacht als een protestant het graag zou willen, maar toch. Anderzijds, hecht ik er enorm aan de inhoud van het Koninkrijk van God onder geen enkele voorwaarde uit te leveren aan de staat, ook niet aan onze verzorgingsstaat, ook niet aan onze economische welvaartsstaat, zoals velen klakkeloos hebben gedaan. Ik zie een heel eigen domein weggelegd, van zingeving en liefdevolle aandacht voor mensen, niet weggelegd voor de uiterlijke organisatie van de kerk, maar voor de kerk als lichaam van de levende Christus en dat is een organisme waarvan we allemaal deel kunnen uitmaken.

In de mystieke traditie van de Oosters-Orthodoxe Kerken wordt de liturgie als goddelijk gezien in de zin dat deze tijd, plaats en de wereld zelf overstijgt. Alle gelovigen worden verondersteld als een eenheid het Koninkrijk van God te vieren, samen met de heiligen en de hemelse engelen. Alles in de liturgie is symbolisch bedoeld. Een onzichtbare werkelijkheid manifesteert zich als de hemel op aarde. In een

Orthodoxe kerk ben vaak je als gelovige omringd door de doden aan de wanden. Als de wierook door de kerk gaat vervaagt het verschil tussen levenden en doden, alsof Gods adem het is die er over gaat.

Moge zo de adem van God niet ophouden onder ons te komen als de heilige Geest. Dat is de Geest van de waarheid waar Jezus van spreekt. Dat is niet de verpletterende waarheid waar mensen mee kunnen worden neergesabeld. Dit is de waarheid in liefde waarvan ik denk dat Dostojewski die bedoeld in Schuld en Boete en die hij laat uitbeelden door Sonja wanneer zij Raskolnikov, die heeft vermoord, niet dwingt, maar toch tot een boete laat komen die hem de weg tot het leven weer opent.⁵

‘O God!’ een ontzettend jammerklacht brak uit haar los. Zij viel hulpeloos op het bed neer en verborg haar gezicht in de kussens. Maar een ogenblik later ging zij vlug rechtop zitten, greep zijn handen stijf in haar magere vingers en staarde hem roerloos aan. Met een laatste wanhopige blik probeerde zij nog iets te vinden - maar er was niets, het was waar. Buiten zichzelf sprong zij op en liep naar het midden van de kamer, maar vlug keerde zij tot hem terug en ging weer naast hem zitten, met haar schouder tegen de zijne. Plotseling, als greep de smart haar lichamelijk aan, schrok zij op en zelf niet wetend waarom, wierp zij zich voor hem op de knieën. ‘O, wat heb je jezelf aangedaan?’ riep zij in wanhoop uit en opspringend, sloeg zij haar armen om zijn hals en klemde hem stijf in haar armen. Raskolnikov trok zich los uit haar omhelzing en keek haar met een smartelijke glimlach aan. ‘Hoe vreemd doe je Sonja, je omhelst en kust mij, nadat ik je *dat* heb verteld. Je weet niet wat je doet.’ ‘O, ik geloof niet dat er iemand in de wereld ongelukkiger is dan jij!’ riep zij rampzalig uit en begon heftig te snikken. Een gevoel dat hij in lange tijd niet ervaren had kwam over hem en zijn hart werd week in zijn borst. Hij bood geen weerstand aan: tranen sprongen in zijn ogen en bleven aan zijn winpers hangen. ‘Dus jij zult mij niet verlaten, Sonja, jij niet?’ zei hij en keek haar bijna met hoop in zijn blik aan. ‘Nee, nee - nooit - nooit!’ riep Sonja uit. ‘Ik ga overal met je mee! O God, ik heb zo’n verdriet. En waarom, waarom heb ik je niet eerder leren kennen? waarom ben je niet eerder naar mij toegekomen?’ ‘Ik ben nu gekomen.’ ‘Nu? O, wat moeten we beginnen? Laten wij samen blijven, samen,’ herhaalde zij telkens en weer knelde zij hem tegen zich aan. ‘Ik zal je volgen naar de gevangenis in Siberië.’⁶

Waarheid in liefde is iets heel anders dan de vernietigende waarheid die een mens verpulvert. Zo zal de waarheid zal ons vrijmaken.⁷

Amen.

Noten

¹Genesis 2,7

²Sloterdijk, P., *Sferen*.

³Cf. Fee, G.D., *The First Epistle to the Corinthians*, Grand Rapids 1987, 787-795, i.z. 788.

⁴ http://en.wikipedia.org/wiki/Double-headed_eagle

⁵J. Zeilstra, 'Een stok met twee uiteinden: De psychologie, Dostojewski en Freud' in: *Libertas ex Veritate*, 1985, 20-25.

⁶Dostojefski, F.M., *Schuld en boete*, bewerking Clara Eggink, Amsterdam z.j., 240-241.

⁷Johannes 8,32